

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

БАЛАНА МИХАЙЛА АНАТОЛІЄВИЧА

«Мотиваційна сфера майбутніх трудових мігрантів під час війни як психологічний ресурс»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність тематики дослідження. Економічні мігранти становлять широку категорію осіб, які здійснюють переміщення з метою працевлаштування або здійснення економічної діяльності, включаючи трудових мігрантів. При цьому психологічні ресурси в контексті міграції розглядаються як сукупність можливостей, засобів і функціонального потенціалу, що забезпечують ефективну реалізацію активності та сприяють успішній адаптації до нових соціокультурних умов. Мотивація же має динамічний характер й сприяє ефективній діяльності, підвищує рівень адаптації, підтримує психологічну стійкість та виступає чинником особистісного розвитку. Розуміння факторів мотивації, зокрема умов праці, способу життя, культурних особливостей трудової діяльності та соціального середовища, є важливим, оскільки вони визначають рівень продуктивності, особливості поведінки та професійний розвиток особистості. Водночас дослідження ресурсної сфери, яка включає як внутрішні, так і зовнішні ресурси особистості, дозволяє глибше зрозуміти механізми адаптації та ефективної діяльності в умовах міграції. Отже, комплексне вивчення факторів мотивації та ресурсів особистості зумовлює актуальність даного дослідження.

Ступінь обґрунтованості результатів, їх наукова новизна. При вирішенні поставлених завдань дисертант отримав нові наукові результати, які за своєю сутністю і змістом відповідають кваліфікаційному рівню доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія». У дисертації вперше: *встановлено* взаємозв'язок мотиваційних факторів і ресурсів у майбутніх мігрантів та резидентів; побудовано трифакторні моделі ресурсно-мотиваційної сфери, що фіксують принципову розбіжність життєвих стратегій у майбутніх мігрантів та

резидентів; побудовано двофакторну модель мотиваційного профілю майбутніх мігрантів та моделі психологічних ресурсів; феномен латентної поляризації мотиваційного профілю особистості в умовах міграційного вибору, що поєднує наскрізне мотиваційне ядро (цікаву працю, ергономічні умови та заробітну плату) із вираженим розщепленням вибірки за соціально-комунікативними чинниками на автономну та колективістську стратегії адаптації; *уточнено* трансформаційний вектор міграційних очікувань — від прагнення соціокультурного статусу й впливу до прагматичного забезпечення базових умов життєдіяльності; мотиваційний профіль резидентів, що характеризується вираженою орієнтацією на професійний розвиток (самовдосконалення, цікава робота, креативність) за умови чіткої структуризації трудового процесу; роль резильєнтності як базового компонента ресурсної сфери майбутніх мігрантів та резидентів, що реалізує принципово різні адаптаційні функції; *доведено* принципову відмінність у системній організації ресурсно-мотиваційної сфери (за результатами регресійного моделювання) груп: у майбутніх мігрантів це взаємопідсилювальна система, у резидентів — розбалансована й фрагментована структура; особливості цілепокладання майбутніх мігрантів і резидентів; *дістало подальшого розвитку*: уявлення про взаємозв'язки між темпоральними ресурсами у майбутніх мігрантів, уявлення про кольорову картину майбутнього, що постає як поєднання активності, надії та внутрішньої рівноваги; наявність субгрупи мігрантів із низькою резильєнтністю, що блокує адаптацію в умовах невизначеності.

Структура і зміст дисертаційної роботи. На рецензію одержано текст дисертаційної роботи загальним обсягом 212 сторінок. Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел, який налічує 157 найменувань, із яких 115 написано іноземними мовами. Загальний обсяг дисертації складає 212 сторінок. Основний обсяг дисертації викладено на 195 сторінках комп'ютерного набору, наукова робота містить 37 таблиць, 7 рисунків. В першому розділі проведено теоретичний аналіз феномену й теорій міграції та простежено становлення

поглядів про мотиваційно-ресурсну сферу людини. Показано, що теорії міграції вчені об'єднують у дві загальні парадигми, дотримуючись більш загального поділу між «функціоналістською» та «історико-структурною» соціальною теорією. Констатується, що міграція є складною життєвою ситуацією, різновидом соціально-психологічної ситуації, яка висуває підвищені вимоги до адаптаційних ресурсів особистості, зумовлює зміни її психічного стану та характер взаємодії в системі «суб'єкт – ситуація». Розглянуто послідовний розвиток теорій мотивації від ранніх біологічно-інстинктивних підходів до сучасних когнітивних та особистісних моделей. Надано ретроспективний аналіз еволюції наукових підходів до досліджень мотиваційної сфери. Розглянуто ресурси як різноманітні засоби та можливості, що мають системну організацію й забезпечують адаптацію індивідів до життєвих викликів і стресових ситуацій. У другому розділі описано етапи дослідження, розглянуто психодіагностичний інструментарій й методи математичної статистики; обґрунтовано і складено індивідуальні мотиваційні профілі мігрантів з метою виявлення та аналізу індивідуальних розбіжностей у структурі й вираженості мотиваційної сфери. Констатується, що мотиваційний профіль дозволяє: визначити, які саме чинники найбільш суттєво впливають на прагнення людини працювати, адаптуватися до нових умов та ефективно функціонувати у професійному середовищі; врахувати індивідуальні особливості мотивації, що сприяє підвищенню продуктивності та задоволеності мігрантів своєю діяльністю; формувати персоналізовані програми підтримки та розвитку для трудових мігрантів, включно з навчанням, психологічною підтримкою та соціальною адаптацією; систематизувати дані про мотиваційні особливості мігрантів, виявити закономірності, які можуть бути використані для удосконалення кадрових та соціальних політик, а також для порівняльних досліджень мотивації у різних країнах та культурах. Продемонстровано, що встановлені профілі демонструють відмінності як у рівні вираженості окремих мотивів, так і в їх ієрархії, що свідчить про відсутність єдиного домінуючого мотиваційного патерну в досліджуваній вибірці. Мотиваційна сфера респондентів характеризується гетерогенністю та

індивідуальною специфікою, де кожен профіль є унікальним поєднанням внутрішніх і зовнішніх мотивів. Зазначено, що формування індивідуальних мотиваційних профілів респондентів дозволяє кадровим агентствам та роботодавцям точно оцінити пріоритети, внутрішні та зовнішні драйвери мотивації трудових мігрантів. У третьому розділі проведено емпіричне вивчення особливостей мотиваційно-ресурсної сфери у майбутніх мігрантів та резидентів під час війни; виявлено поляризований характер мотиваційного профілю майбутніх мігрантів, виокремлено наскрізне ядро мотивації; встановлено моделі мотиваційних профілів майбутніх мігрантів та резидентів; вивчено психологічні ресурси у майбутніх мігрантів й резидентів; обґрунтовано трифакторні моделі ресурсно-мотиваційної сфери.

Повнота наукових положень дослідження у дисертації та публікаціях.

У дисертації М.А.Балана чітко сформульовано наукові положення та повністю розкрито їхній зміст відповідно до тематики дослідження. Вони відображені у 5 наукових статтях, серед яких 5 статті опубліковано у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України. Крім того, результати досліджень апробовано на конференціях. Опубліковані праці у повній мірі охоплюють матеріал дисертаційної роботи.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що результати дослідження включено у зміст викладання нормативних дисциплін «Загальна психологія», «Психологія здоров'я» та вибіркової дисципліни «Психологія травми», «Психологічні ресурси особистості» впроваджено в науково - дослідницьку й практичну діяльність факультету психології і соціальної роботи ОНУ імені І.І.Мечникова (довідка «Акт впровадження» № 09-01-130 від 19.01.2026 року).

Відомості про дотримання академічної доброчесності Ознайомившись із науковими публікаціями та дисертацією М.А.Балана ознак порушення академічної доброчесності мною не виявлено.

Запитання, побажання та зауваження до роботи

1. Логіка теоретичного аналізу виграла б від зміни послідовності викладу матеріалу. Доцільно було б у пункті 1.3 розпочати з критичного огляду концептуальних моделей резильєнтності, після чого перейти до з'ясування її ролі у структурі психологічних ресурсів особистості, що забезпечило б глибше розкриття теми
2. Представлений у дисертації ґрунтовний аналіз мотиваційної сфери майбутніх трудових мігрантів під час війни як психологічного ресурсу сприймався б значно краще за умови систематизованішого викладу емпіричного матеріалу. Виокремлення в самостійні блоки описової статистики, а також кореляційного, порівняльного, факторного та регресійного аналізів дозволило б чіткіше простежити логіку статистичного виведення.

Однак, зазначенні побажання і зауваження не впливають на загальне позитивне враження від даної роботи, яка однозначно варта високої оцінки. Робота написана гарною науковою мовою, логічно структурована, і дозволяє оцінити сучасний стан психологічної науки в цій галузі та вклад даної роботи в її розвиток.

Висновок щодо відповідності дисертації вимогам. Дана дисертаційна робота відповідає вимогам, що передбачені «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи по присудженню ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а Балан Михайло Анатолієвич заслуговує на присудження доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент

доцент кафедри загальної психології

і психологічного консультування ФПСР

ОНУ імені І.І.Мечникова

кандидат психологічних наук, доцент

Підпис доцента кафедри загальної психології і психологічного консультування Юлії Мартинюк.